

Institut
pro křesťansko-demokratickou
politiku

Postkomunismus – kapitola, která nechce skončit

Pawel Musialek

Analytik a politolog

Obsah

1	Slovo úvodem od Macieje Ruczaje, ředitele Polského institutu v Praze	3
2	Proč je myšlenka postkomunismu tak populární?	4
3	SLD obhájcem dobrého jména těch, kdo byli součástí systému	5
4	2003 – konec sporu o postkomunismus	7
5	Rozloučení levice s komunismem	9
6	O autorovi	9

Tento text vznikl ve spolupráci s Klubem Jagielloński z Krakova za podpory Polského institutu v Praze.

Institut pro křesťanskodemokratickou politiku a Konrad-Adenauer-Stiftung na sebe neberou žádnou odpověďnost za fakta či názory vyjádřené v této publikaci. Plná zodpověďnost leží na autorech publikace.

Všechna práva jsou vyhrazena. Není povoleno kopírovat, reprodukovat nebo znovu vydávat obsah této publikace s výjimkou osobní potřeby. Všechny ostatní formy vyžadují povolení vydavatele.

Institut pro křesťansko-demokratickou politiku, z.ú.

2018

1 Slovo úvodem od Macieje Ruczaje, ředitele Polského institutu v Praze

Polsko, země, která jako první začala proces likvidace „sovětského bloku“, nakonec s dědictvím režimu zápasila mnohem déle než sousedé. Solidarita, toto mimořádné masové hnutí odporu, sice vznikla už v roce 1980, ale některé stíny komunistického režimu zůstaly dodnes. Jak to vysvětlit?

Polská komunistická nomenklatura pracovala určitě efektivně, a to o poznání lépe než komunisté v Československu. I proto dokázala předvídat blížící se „katastrofu“ a dopředu si zajistila lepší pozice na startovní čáře. A platilo od ekonomiky až po justici.

Málokdo ví, že Polsko mělo už v roce 1988 Ústavní soud a počet „privatizovaných“ podniků rychle rostl. Pomohlo i nečekané spojenectví, které uzavřeli bývalí komunisté s částí opozičních elit. To po roce 1989 zajistilo komunistům možnost pokračovat ve veřejném životě. Toto spojenectví spojil především strach. Na straně někdejších komunistů panoval strach z vyloučení ze společnosti. A na druhé straně, mezi liberály, se objevil strach před silou nastupující konzervativní pravice.

Naopak pro ty, kdo celý život bojovali s komunismem, tedy pro mnohé polské antikomunisty, byl tento vývoj zklamáním. A stal se důvodem, proč začali odmítat po roce 1989 vývoj i celou nastupující „Třetí republiku“ v Polsku. Stala se jim „postkomunistickým státem“, kde je demokracie pouhou fasádou. To důležité zůstává skryto: neformální vazby reálné moci, která navazuje na spolupráci z časů reálného socialismu.

Spor o dědictví komunismu se tak stal skutečnou „frontovou linií“ v ideové debatě o Polsku na celá desetiletí. Stal se také bolestivou ranou na těle společnosti. V řadě ohledů tu šlo o štěpení hlubší a mnohem výraznější než to, co přinášela ekonomika či zahraničněpolitické směřování země. Zatímco v těchto dvou panovala základní shoda ve prospěch tržní ekonomiky a západní orientace země, právě na tématu „zúctování s minulostí versus tlusté čáry za minulostí“ se štěpily politické strany i jejich voliči.

Otázka lustrace se neřešila. I proto mohla spolupráce s režimem „vyhřezávat“ po mnoho let jako nástroj politické manipulace. Archívy totiž zůstávaly oficiálně zavřené, kvetl boj s využitím kompromitujících materiálů. Do očí bijící ekonomická převaha bývalé nomenklatury budovala ve společnosti pocit nedůvěry ve schopnost nového státu nastolit skutečnou spravedlnost. A to přesto, že morálním vítězem dějinného zápasu nadále byli členové Solidarity.

Frustrace z postkomunismu se proto stala hlavním hnacím motorem „revoluce roku 2005“. Tato revoluce smetla postkomunisty jako politickou sílu. Od té doby se dařilo především zaplnit bílá místa nejnovějších polských dějin. Nicméně i v posledních letech je téma svým způsobem aktuální: mezi důležité kroky dnešní polské vlády patřila třeba „symbolická dekomunizace veřejného prostoru“. Usilovala změnit názvy ulic, rušit pomníky, omezit důchodová privilegia bývalých příslušníků mocenského aparátu komunistického státu. Patří sem i otázka justiční reformy, jejíž součástí je i odchod soudců spjatých s dobou před rokem 1989. Téma postkomunismu dnes není v politice tolik slyšet jako dřív. Avšak společnost v Polsku rozděluje i dnes.

2 Proč je myšlenka postkomunismu tak populární?

Do roku 2005 byl v polské politice nejdůležitější dělicí linií vztah k období komunismu. Nejlépe to dokládá fakt, že se navzdory četným pokusům nepodařilo vytvořit politickou formaci, která by byla nad tento spor povznesena. A to přesto, že se potenciální členové těchto uskupení jinak shodovali ve svých názorech na řešení mnoha domácích problémů. Volba mezi táborem někdejší Solidarity a táborem postkomunistickým byla často motivována nikoli snad ideologicky, ale spíše podle životopisu.

Nejednalo se tedy o volbu mezi abstraktními hodnotami, ale mezi stranami sporu, kterého se Poláci masově účastnili. V období komunismu, zejména v 80. letech, se totiž politicky angažovaly miliony lidí – a to jak na straně antikomunistické opozice (zapojili se do činnosti v zakázaném odborovém svazu Solidarity), tak na straně vládnoucího režimu (rozhodli se pro členství v komunistické Polské sjednocené dělnické straně nebo pro spolupráci s komunistickou Bezpečnostní službou).

Ačkoli se do protirežimních protestů – nebo do boje proti Solidaritě – aktivně zapojily „jen“ tisíce lidí, osoby zaangažované nepřímo nebo přinejmenším emocionálně se počítají na miliony. Ostrý spor, který se po roce 1989 rozhořel mezi dědici polské Solidarity a postkomunistickým táborem, tedy vyplývá i z vyhocení konfliktu mezi „elitou odpůrců režimu“ a kruhy vládnoucími v období těsně před pádem komunismu.

Za přelomový okamžik je třeba vnímat vyhlášení výjimečného stavu v roce 1981. To datum představovalo jak skutečný, tak symbolický konec mírumilovné varianty vývoje vládnoucího režimu Polské lidové republiky (*Polska Rzeczpospolita Ludowa*, PRL), tedy toho, oč usilovala Solidarity od svého počátku. Solidarity byla postavena mimo zákon a její struktury rozbity. To představovalo vypovězení otevřené války, která pro představitele Solidarity na konci 70. let vůbec nebyla jasnou volbou. Tato válka, která začala na počátku 80. let, probíhala po celou dekádu a v poněkud pozměněné formě pokračovala i v 90. letech.

Pevné zakořenění sporu o názor na postkomunismus však nebylo jen důsledkem emoční angažovanosti Poláků, kteří se zapojili do boje na jedné nebo druhé straně. Bezpochyby na něj měla vliv i mnohoznačnost samotného pojmu.

Pro jedny bylo podstatou postkomunismu pokračování podnikatelské a politické kariéry lidí, kteří byli v tomto směru aktivní již v Polské lidové republice (dále jen PRL), a to i po roce 1989, kdy mluvíme o vzniku tzv. Třetí republiky. Takto chápaný postkomunismus je tedy možné popsat jako pokračování osobních vazeb z minula.

Pro jiné představovaly klíčový rys postkomunismu mechanismy ovládající veřejnou sféru jak před rokem 1989, tak i po něm. Patřily k nim především nadřazenost neformálních pravidel nad formálními, distribuce zdrojů na základě „známostí“ namísto prostřednictvím oficiálních institucí, klientelismus, jehož výsledkem bylo nadřazení osobních vazeb, loajality a závislosti nad veřejný zájem, vliv zpravodajských služeb na veřejnou sféru, ideová vyprázdňenost a cynismus vládnoucích politiků. Patří sem dokonce i jistá otevřenost k vnějším aktérům. Zatímco před rokem 1989 byla pro polskou politiku vztahným bodem Moskva, po roce 1989 se jím staly Brusel a Washington. Právě tento návyk podřizovat polské zájmy zájmům jakéhosi vnějšího „centra“ posloužil kritikům postkomunistů pro vysvětlení náhlé změny geopolitické orientace z východu na západ.

Konečně třetí chápání postkomunismu se vztahovalo k mentálnímu dědictví celé polské společnosti. Jako postkomunismus se pak označovala pasivita, frustrace, neschopnost přizpůsobit se novým podmínkám, či dokonce očekávání, že stát bude hrát v hospodářství aktivní roli.

Postkomunismus se proto stal také nástrojem, pomocí něž se dalo snadno vysvětlit, proč je kulturní rozvoj Třetí republiky v některých ohledech zablokován. Když si tedy uvědomíme popsanou šíři významů pojmu postkomunismus, není těžké pochopit, proč se myšlenka boje s ním nebo jeho obhajoby stala po roce 1989 tak podstatnou součástí polské politické soutěže.

3 SLD obhájcem dobrého jména těch, kdo byli součástí systému

Hlavní politickou silou reprezentující bývalé členy stranické nomenklatury se po roce 1989 stal Svaz demokratické levice (*Sojusz Lewicy Demokratycznej*, SLD), čili politická strana, která vznikla přeměnou komunistické Polské sjednocené dělnické strany (*Polska Zjednoczona Partia Robotnicza*, PZPR).

Ačkoli Svaz podnikl pokusy vybudovat si image moderní levicové strany, jeho původ trvale ovlivňoval jeho politickou strategii. Zatímco zpočátku byla obhajoba postkomunismu vnímána jako přítěž a vyplývala z toho, že strana musela především obhájit právo svých politiků normálně se účastnit veřejného života, později se lpění na postkomunismu ukázalo také jako podstatná výhoda – a to ve třech ohledech.

Za prvé, navzdory převažujícímu přesvědčení o nezbytnosti přijmout západní kurz existovala v Polsku mnohamilionová skupina osob, pro které toto ještě neznamenovalo, že je třeba se s tím také distancovat se od období před rokem 1989. Velká část těchto lidí v tomto období prožila skutečný společenský vzestup, který nebyl vždy výsledkem spolupráce s komunistickou stranou, či snad dokonce se zpravodajskými službami. Počet lidí, kteří z komunistického systému tak či onak profitovali, byl v Polsku natolik velký, že představovali atraktivní skupinu voličů. A právě SLD jako politická síla byla přirozeným kandidátem, který se jejich hlasů chtěl „ujmout“. Důvodů, proč neodmítat někdejší socialistické Polsko, bylo ostatně více. Část lidí si to období spojuje s mládím, takže pro ně má z definice sentimentální hodnotu. Jiní si ho spojují se sociálními jistotami, což bylo zvláště významné v období transformace po roce 1989, která se s myšlenkou sociálních jistot radikálně rozloučila. Z výše uvedených důvodů se Svaz demokratické levice stal mluvčím těch, kdo se zavrhováním období komunismu prostě nesouhlasili.

Zde je však třeba zdůraznit, že to rovnou neznamená pozitivní postoj k PRL. Hlavní strategií bývalých komunistů byl anti-antikomunismus, nikoli pro-komunismus. Postkomunisté tedy upozorňovali na to, že pravicové strany ve svém líčení komunismu přehánějí. To ostatně nebylo vůbec těžké, protože tyto strany mezi sebou bojovaly o antikomunistické voliče a v odmítání PRL včetně její kriminalizace se doslova předháněly.

Obhajoba období komunismu ze strany Svazu tedy vyplývala z obhajoby životopisů lidí různou měrou zapojených do systému, nikoli z obhajoby intelektuálních výdobytků marxismu. Navíc zejména pozdní PRL se vyznačovala navíc de-ideologizací myšlení a velkým pragmatismem členů řídicích orgánů komunistické PZPR. Příležitostně zaznívaly hlasy politiků SLD, které zdůrazňovaly civilizační úspěchy PRL, jímž byly industrializace, urbanizace, snížení společenské nerovnosti či zvýšení bezpečnosti práce. Političtí lídři SLD si ale uvědomovali, že v bilanci zisků a ztrát by bylo těžké socialistické Polsko nějak obhájit, a tak se raději zaměřili na obhajobu životních rozhodnutí lidí zapojených do tehdejšího

systemu. Zdůrazňovali přitom, že tehdy neexistoval jiný polský stát, v němž by bylo možné pracovat ve prospěch státu. Cílem SLD tedy bylo ukázat, že PRL nebyla cizí, z Moskvy vnucenou strukturou. A proto ani lidé, kteří se do jeho systému zapojili, nemohli být nějakými kolaboranty.

Zde je třeba zdůraznit, že existence postkomunistického elektorátu složeného z lidí, kteří z různých důvodů podporovali PRL, nebyla jediným důvodem, proč se Svaz demokratické levice od PRL nechtěl a v určitém smyslu ani nemohl distancovat. Důležitým vkladem byly také osobní vazby lidí tvořících tuto stranu. Tato síť důvěry a spojení mezi soudruhy lidového Polska vznikla dávno před rokem 1989. Tehdy navázané známosti a vzájemné protislužby posílily soudružnost celé skupiny, což se zúročilo právě po roce 1989. Ukázalo se, že společenství lidí s podobnými zájmy, které spojuje strach z vyloučení ze společnosti, může být silnější než ideově propojené společenství antikomunistů.

Klíčovým pojivem mezi postkomunisty se bezpochyby stal pocit ohrožení vyplývající z veřejností hojně diskutované dekomunizace. Ambice jednotlivých politiků musely jít stranou, zájem celé skupiny byl důležitější. Právě proto byl SLD jako politická strana dlouho mnohem soudržnější než tábor někdejší Solidarity, ačkoli byl sám vlastně (v letech 1991–1997) původně pouze volební koalicí.

Je třeba zdůraznit, že v minulosti vybudované vztahy se promítaly do přístupu k mnoha zdrojům – finančním, informačním, intelektuálním a dalším. Nejcennější byly pro Svaz demokratické levice styky s lidmi, kteří zakládali nové firmy s využitím majetku státních společností, což byl v první fázi polského kapitalismu široce rozšířený jev. Tito majitelé firem rádi využívali politické kontakty SLD i určité protekce, zatímco SLD výměnou využíval jejich majetek. Využívalo se také styků s lidmi pracujícími ve veřejné správě, zejména ve státních bankách, ale také v zahraničí.

V nejtěžším okamžiku půjčila Komunistická strana Sovětského svazu polské komunistické PZPR 1,2 milionu dolarů. Tyto prostředky byly velmi významné, protože Svaz díky nim získal materiální převahu nad zbývajícími politickými formacemi. Politici SLD ve třetí republice tedy využívali známosti navázané v období pozdní PRL, tedy v době, kdy byli ještě u moci. Pokud k tomu přidáme k převzetí části majetku PZPR (hlavně movitého majetku a financí, zbytek byl znárodněn zákonem z roku 1990), je zjevné, proč se SLD nechtěl od minulosti jednoznačně odstříhnout.

Uvedené materiální zdroje mu umožnily přežít nejtěžší období po roce 1989, kdy polská společnost projevovala velkou důvěru vůči politikům vycházejícím ze Solidarity a zároveň masově zavrhovala postkomunisty pro jejich obranu *statu quo*. Kvůli krizi, kterou PZPR před svým rozpuštěním v roce 1990 prožila, nebral scénář možného návratu komunistů zpátky k moci nikdo příliš vážně. Veřejné mínění zaměřilo svou pozornost na rostoucí spory v post-solidaritním táboře. Bolestivé reformy a postupný rozpad tohoto tábora spojený s ostrými personálními spory (mimo jiné kvůli spolupráci některých lidí s bezpečnostními orgány někdejší PRL) způsobily, že již v roce 1993 převzali vládu v Polsku zástupci SLD. Stalo se tak k jejich velkému překvapení.

Ačkoli se mnozí obávali, že to bude znamenat návrat PRL, opak byl pravdou. Svaz demokratické levice pokračoval v prozápadním kurzu a podpořil úsilí o vstup Polska do EU a NATO. „Jediným“ postkomunistickým prvkem jeho programu bylo zastavit lustrace a dekomunizaci, které elektrizovaly veřejné mínění od začátku transformace a které post-solidární tábor doposud neprovedl. V tomto kontextu je důležité upozornit, že pravicoví politici využívali lustrace k boji nikoli s postkomunisty, ale se svými protivníky. Největší zápas se proto vedl v rámci „rodiny Solidarity“, což silně podkopalo víru

Poláků v nezbytnost lustračního procesu. To, že část pravicových politiků využívala lustrace a dekomunizaci účelově, Svazu usnadnilo práci. Celý problém nakonec zametl pod koberec.

Ve volbách v roce 1997 uspěl konsolidovaný post-solidaritní tábor, SLD vládu ztratil. Přesto hrál v politickém systému stále klíčovou roli, což dokázalo vítězství Aleksandra Kwaśniewského v prezidentských volbách. Kwaśniewski podporoval SLD i v období, kdy byl v opozici, což Svazu v roce 2001 umožnilo opět převzít vládu. Zajímavé je, že právě tehdy tato politická strana dosáhla rekordního výsledku v dějinách polských parlamentních voleb (cca 41 procent), s nímž měl bezmála většinu v poslanecké sněmovně. Volební výsledek SLD z roku 2001 je důkazem, že tato strana s postupem let ve Třetí republice voliče neztrácela, ale naopak získávala. Vliv na to měl nejen fakt, že SLD byl stále první volbou pro anti-antikomunisty; s postupem dalších selhání post-solidaritních stran a s postupnou monopolizací levé strany politické scény se stával přijatelným i pro umírněné voliče. Svaz často představoval první volbu také pro takzvané „oběti transformace“, tedy pro ty, kteří měli pocit, že po roce 1989 více ztratili, než získali. Ačkoli SLD kurz reforem nijak zásadně neměnil, kritiku za ně sklízel především post-solidaritní tábor, který vyzýval k provedení „bolestných, ale nezbytných reforem“. Bez významu nebyl ani politický talent a zkušenosti lídrů Svazu, díky nimž byl SLD dobře zorganizovanou a stabilní stranou. Stejně důležitá byla i rostoucí legitimita Svazu. Svaz totiž na polské politické scéně mezitím zakořenil a pokračoval v reformách zahájených v roce 1989. Podstatná byla také rozsáhlá tolerance ze strany liberálních kruhů. A to dokonce mezi těmi autoritami, které vycházely ze Solidarity. Postkomunisté, kteří respektují jejich mimořádné zásluhy o Polsko, a tedy výjimečnou pozici ve veřejné debatě, pro ně představovali menší zlo než pravicové kruhy, kteří hierarchii Třetí republiky zpochybňovaly.

Po přelomu v roce 1989 přestali liberálové postkomunisty vnímat jako reálné nebezpečí. Proto také neviděli potřebu udržovat dočasné spojenectví s pravicí. To platilo pouze po dobu boje s komunistickým režimem. Postkomunisté přijali prozápadní orientaci a model politických změn, které v Polsku zaváděly první post-solidaritní vlády, a tak přestali být vnímáni jako bytostný nepřítel. Ba naopak, mnoha politikům či lidem tak vlivným jako Adam Michnik, „dlouholetý šéfredaktor největšího liberálního deníku *Gazeta Wyborcza*“, se postkomunisté jevíli dokonce jako spojenci v boji s pravicí, která se v jejich vnímání stala hlavní překážkou modernizace Polska po západním vzoru.

4 2003 – konec sporu o postkomunismus

Význam SLD začal upadat s tzv. Rywinovou aférou, jež otřásla polským veřejným míněním. Zveřejnění rozhovorů politiků SLD, kteří chtěli manipulovat mediálním trhem v Polsku, mělo za následek dramatický propad podpory Svazu. Zatímco ve volbách v roce 2001 měl SLD blízko k získání samostatné parlamentní většiny, o čtyři roky později sotva překročil volební klauzuli.

Od roku 2005 dominují polské politické scéně dvě post-solidární strany, které vyrostly na kritice SLD. Zprv je to Občanská platforma (*Platforma Obywatelska*, PO), zadruhé Právo a spravedlnost (*Prawo i Sprawiedliwość*, PiS).

Se Svazem demokratické levice se v boji o politickou moc přestalo počítat. Na dlouhé roky si v parlamentu zajistil místo „stálé“ opozice. Díky obratnému zacházení s emocemi voličů se volební

vítězství PO a PiS nestala jen dalšími obraty politického kyvadla. Navzdory mnoha podobnostem tato dvě uskupení dovedně obsadila pozice protilehlých stran zásadního politického sporu v Polsku. Díky tomu kolem sebe dokázali soustředit celou veřejnou debatu.

Rozdílný postoj k postkomunismu zde nehrál příliš podstatnou roli, protože obě strany měly ve svých řadách mnoho bývalých členů antikomunistické opozice. Požadavky politické soutěže postupem času způsobily, že PiS i PO byly nuceny oslovit také voliče jiných stran. A tak se ve snaze získat středolevicové voliče Občanská platforma začala stavět čím dál kritičtěji k antikomunistické rétorice pravice. Právo a spravedlnost, které chtělo naopak převzít a udržet si podporu výrazně pravicového voliče, začalo PO kritizovat za to, že se sbližuje s liberálními kruhy a přebírá jejich dvojaké vztahy k postkomunistům. S tím, jak sílila politická rivalita, se vyostřovalo i vzájemné obviňování.

Důležitým přelomem pro postkomunistický diskurs se stal rok 2015. Poprvé za dobu existence třetí republiky se SLD nedostal do parlamentu. Naopak Právo a spravedlnost jako první strana po roce 1989 získala parlamentní většinu. Zdálo se, že postkomunismus je uzavřená kapitola. A to tím víc, že od změny režimu už uplynulo více než čtvrt století a jasná většina lidí, kteří v této věci neměli čisté svědomí, byla buď po smrti, nebo v důchodovém věku. Ukázalo se však, že tyto předpovědi se zcela minuly s realitou. Boj s postkomunismem byl ve vystoupeních lídrů vládnoucího tábora nadále častým tématem. Posloužil mimo jiné jako argument, který pomáhal prosadit reformy v polské justici.

Pokud se blíže podíváme na kontext, v němž se PiS v posledních letech k postkomunismu vztahuje, můžeme si povšimnout velkého posunu tohoto pojmu. Jeho význam se rozšířil. Mezi obhájce postkomunismu se počítají nejen odpůrci dekomunizace, jako někdejší členové PZPR a spolupracovníci Bezpečnostní služby. Patří sem i široce chápané elity, které se postavily za společenské skupiny, jež reformy PiS zpochybňovaly. Politici této strany ve svých vysvětleních zdůrazňují, že obhajoba postkomunismu je obhajobou pozice určitých zájmových skupin. PiS se vrátilo k jazyku, jímž popisoval realitu Jarosław Kaczyński v době, kdy byl na počátku 90. let lídrem Dohody střed. Zatímco v tomto období mohl mít Kaczyńského popis silnou oporu v realitě, o pětadvacet let později se stala jeho tehdejší diagnóza kvůli změnám, k nimž v Polsku v mezičase došlo, poněkud zastaralá.

Nejlépe to je vidět na příkladu reformy v justici. Ačkoli má PiS pravdu, když tvrdí, že v prostředí soudců po roce 1989 neproběhla dekomunizace, dnešní složení vedoucích orgánů z biologických důvodů jednoduše nemůže být prostým pokračováním PRL. Mezi soudci Nejvyššího soudu a Ústavního soudu představují ti, kteří byli politicky angažovaní v dobách komunismu, už jen menšinu. Představitelé vlády sice vysvětlovali, že boj s bývalými komunisty v justici se neomezuje na odstranění zkompromitovaných soudců. Personální obměna má prý přinést i celkovou změnu kultury této organizace, aby rozsudky nebyly nakloněny vyrovnání s minulostí.

Ba co víc: při postupující generační obměně pravice mimoděk dosáhla toho, že problém postkomunismu vrací na stůl. A to tím, že přenáší rysy myšlení a konexe postkomunistů i na jejich děti. Velkou popularitu si získaly knižní publikace pravicových autorů nazvané *Rezortní děti (Resortowe dzieci)*, v nichž byl představen mechanismus přenášení výhod generace lidí, kteří se angažovali v PRL, na jejich potomky působící již v období Třetí republiky.

5 Rozloučení levice s komunismem

Levicové kruhy kromě SLD se nejpozději od dob Rywinovy aféry od postkomunismu distancují. Jako svou hlavní politickou identitu zdůrazňují „modernitu“. Je pravda, že nová levice se shoduje s SLD, pokud jde přínosy PRL, a nesdílí pravicový antikomunistický postoj, ale obhajobou postkomunistů se rozhodně nechce nijak prezentovat. Na rozdíl od Svazu, jehož elektorát byl do velké míry umírněně konzervativní, kvůli čemuž Svaz nekladal silný důraz na potřebu revoluce v oblasti mezilidských vztahů a životního stylu, se ostatní levicové strany zaměřily na jiné voliče. S předpokladem, že postkomunistický volič stojí na generační zkušenosti a bude jen přechodnou záležitostí, se ostatní levicové strany kromě SLD snažily co nejvíce připodobnit západoevropské levici.

Věřily, že v Polsku nastoupí podobná dynamika společenských změn. Přebíraly tedy hesla spojená s revolučním rokem 1968, zdůrazňovaly nutnost liberalizace potratového zákona, bojovaly za uznání práv sexuálních menšin nebo za zelenou energii. Rozhodnutí nezabývat se obhajobou PRL však jistě nebylo způsobeno jen předpokladem, že nemá smysl bránit zájmy a dobré jméno lidí, jichž bude v Polsku ubývat. Klíčový význam měla generační obměna. Lídři nových levicových iniciativ pocházejí z generace, která se v politice angažuje až v době Třetí republiky, takže už nejsou nuceni vysvětlovat postkomunismus. Jejich vlastní životní rozhodnutí spadají už do období svobody.

Pocit, že zvolená cesta je správná, dále zesílil po Rywinově aféře. Začalo být zjevné, že tato kauza bude počátkem konce SLD. To potvrdily volby v roce 2015, kdy se Svaz vůbec do poslanecké sněmovny nedostal. Ačkoli stejný neúspěch zaznamenaly i další levicové strany, všeobecný pocit definitivního úpadku SLD dával naději, že budoucnost patří jiné modernější levici. Tyto naděje se však prozatím nenaplnily, protože žádná levicová strana se zatím nestala reálnou alternativou vůči PiS nebo PO. Antikomunistická „ofenziva“ PiS navíc posílila SLD a zvýšila jeho podporu nad pětiprocentní úroveň.

PiS tedy pod vlajkou boje proti bývalým komunistům paradoxně posiluje podporu strany, která se už neměla vůbec vzpamatovat. Není jisté, zda si SLD tuto podporu udrží až do parlamentních voleb, tím spíše, že se na polské politické scéně objevují další levicové iniciativy, které Svazu konkurují. Je však třeba zdůraznit, že bez ohledu na výsledek nejbližších voleb nebude spor o postkomunismus v budoucnu již hrát takovou roli jako v 90. letech. A tak se tato myšlenka bude napříště využívat nikoli k popisu reálné skutečnosti, ale daleko častěji k nálepkování politických protivníků pravice.

6 O autorovi

Paweł Musiałek je specialista na energetiku a zahraniční věci. Je členem Správní rady Jagellonského klubu. Absolvent politologie a mezinárodních vztahů na Jagellonské univerzitě v polském Krakově. Je spoluzakladatelem portálu Europa-Security-Energy, asistent programového ředitele Centra pro analýzu energetiky na Evropské univerzitě v Krakově. Vedl svůj vlastní televizní program věnovaný tématu "Evropa zevnitř" v týmu stanice Telewizja Republika.

Vyučuje také na Univerzitě Jana Pavla II a na Vysoké škole ekonomické v Krakově. Přípravuje doktorskou práci o pozadí zápasu o zahraniční politiku Polska po roce 2004. Editor publikace "Zahraniční politika vlády Donalda Tuska v letech 2007-2011".